

МИТРОПОЛИТ А. ШЕПТИЦЬКИЙ І УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ У ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 рр.)

У статті проаналізовано вплив Глави УГКЦ на перебіг національно-визвольної боротьби українців. Розкрито роль митрополита А. Шептицького у справі відновлення української державності та закладення підвалин національної християнської політичної культури, вказуючи на їх відповідність християнській етичній традиції. Показана позиція митрополита Андрея у відносинах із німецькою окупаційною владою.

Ключові слова: А. Шептицький, греко-католицька церква, національно-визвольний рух, християнський патріотизм, національна свідомість, політико-релігійна ідеологія, німецький окупаційний режим.

Постановка проблеми та її актуальність. Постать митрополита Української греко-католицької церкви А. Шептицького виходить поза національні, суспільні та конфесійні межі. Він увійшов в історію не лише як релігійний, але також як визначний громадсько-політичний діяч. Владика зробив вагомий внесок у національно-визвольний рух українського народу на шляху утвердження державного суверенітету України. У пастирських зверненнях відображено боротьбу українського народу за державну незалежність, досягнення релігійної та національної єдності. Саме тому дослідження суспільно-політичної діяльності митрополита Андрея є об'єктом численних публікацій.

Висвітлення даної проблеми надає актуальності дослідженню діяльності митрополита А. Шептицького в роки німецької окупації. Це пов'язано з тривалими спробами сфальсифікувати його роль в цей складний період суспільно-політичного життя України. Останнім часом опубліковано чимало наукових праць, які спростовують необ'єктивні, заідеологізовані концепції щодо оцінки суспільно-політичної діяльності митрополита А. Шептицького, акцентують

Сурмач Оксана Іванівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії культури, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів.

© Сурмач О.І., 2015

увагу на його внесок у національно-визвольний рух українського народу на шляху утвердження державного суверенітету України.

Аналіз досліджень. Для об'єктивного аналізу необхідно врахувати здобутки вітчизняних і зарубіжних дослідників, із залученням нової джерельної бази, щоб значно глибше підійти до ряду аспектів досліджуваної проблеми, які роками замовчувалися або спотворювалися радянською історіографією. У становленні авторської позиції важливе значення мали праці О. Гайової, Л. Гентош [1], А. Колодного, А. Кравчука, В. Косик, О. Лисенка, Б. Боцюрківа, В. Марчука, І. Музички, Я. Заборовського та інших дослідників.

Метою даної статті є об'єктивне, всебічне та системне висвітлення діяльності митрополита А. Шептицького в національно-визвольному русі українців в роки німецької окупації.

Війна виразно окреслила політичні настрої різних частин українського народу. Духовенство греко-католицької церкви, як це було і до гітлерівського нашестя, не залишилося стороннім спостерігачем того, що діялося в краї. Ситуація вимагала її обміркування на основі християнських етичних принципів, які повинні були сприяти українському державотворенню.

Виклад основного матеріалу. Долаючи труднощі організаційного характеру, Греко-католицька церква розпочала активну діяльність, спрямовану на розвиток національного життя. Митрополит А. Шептицький 1 липня 1941 р. привітав проголошення Акта відновлення Української держави. З цієї нагоди він видав пастирський лист до українського народу, закликаючи новостворений уряд Я. Стецька до «шанування безпеки та добробуту всіх, незалежно від релігії, національності та соціального становища» [2]. Цей лист був прочитаний у всіх громадах митрополії.

В Україні масово підписувалися маніфести на підтримку Акта проголошення державності. З нагоди знаменної події ставили пам'ятні хрести. Проводились святкові Богослужіння у церквах (характерно, що дезорієнтовані військові німецькі частини спочатку навіть брали участь у цих державницьких маніфестаціях).

П'ятого липня 1941 р. вийшов ще один пастирський лист, в якому митрополит Андрей висловлював впевненість: «... на підвалинах солідарності і усильної праці усіх українців повстане соборна Україна» [3].

Священики греко-католицької церкви підтримували самостійницькі устремління українців. Коли у Львові 6 липня 1941 р. відбулася нарада представників української громадськості в «справі консолідації всіх сил довкола ідеї відбудови української державності», серед присутніх були ректор Йосиф Сліпий, о. д-р Юліан Дзерович, о. Андрій Кахтанюк і д-р Богдан Костецький [4].

У Львові було створено Українську Національну Раду, щоб «захищати інтереси українців перед німецькою владою» [5, 29]. Німці відмовилися її визнавати, але дозволили зібрання, що мали б мирний характер. Українську Національну Раду очолював колишній член парламенту Кость Левицький, почесним головою був митрополит А. Шептицький, представником – Й. Сліпий.

У 1942 р. Національна Рада припинила діяльність. У лютому 1942 р. митрополит Андрей написав протест до райхскомісара Генріха Гімлера у справі вбивства євреїв, а також залучення української молоді до поліції.

Існувала ще одна причина, чому німецьке керівництво прагнуло припинити діяльність Української Національної Ради. Першого серпня 1941 р. відбулось приєднання дистрикту Галичина до Генерального Губернаторства. Голова української греко-католицької спільноти А. Шептицький намагався відвернути це приєднання. У телеграмі до А. Гітлера, Г. Гімлера та Й. Ріббентропа від 22 липня 1941 р. митрополит стверджував, що підтримка Німеччини українцями залежатиме від визнання німцями українських політичних ідеалів [6].

Українська Національна Рада (під протекторатом А. Шептицького) 14 серпня 1941 р. надіслала другу телеграму німецькому урядові, констатуючи, що «... прокламація генерал-губернатора з 1 серпня 1941 р. про прилучення Галицької країни до генерал-губернаторства в Кракові, наче до Польщі, викликала серед усього українського народу тяжке розчарування і пригноблення» [7].

Окрім збереження багатьох рис радянського режиму, нацистська окупація також запровадила порядки, які вимагали негайної реакції Голови ГКЦ. Провідні українські діячі 15-16 вересня 1941 р. були заарештовані й ув'язнені. А. Розенберг стверджував, що українська інтелігенція із західних районів помилилась, проголосивши Українську державу, і через це їхню діяльність треба припинити. Німці вирішили влаштувати гоніння не лише на незалежницький рух, а на все національне життя. У секретних інструкціях А. Розенберга від 18 листопада 1941 р. містилися основні директиви, яких необхідно дотримуватись в Україні. Міністр окупованих територій Сходу віддав розпорядження, щоб не дозволити існування жодної з українських політичних партій. Як було вирішено, українці можуть брати участь у самоуправлінні тільки на нижчому і середньому рівні, а управління «країною повинно залишатися у руках німців» [8].

Поширення й утвердження ідеї національної єдності в цей час стає визначальним у діяльності церкви. Через листи і послання митрополита Андрея того періоду проходить думка, що кожен, кому не байдужа доля України, повинні вважати своїм обов'язком, працею життя прислужитися до зміцнення єдності і до усунення елементів розбрату. «Чого українському громадянству передусім треба, то цієї єдності і солідарності, без якого, по словам Євангелія, не може встояти навіть царство демона» [9].

Греко-католицька церква гостро засуджувала ворожнечу і ненависть серед українців, що провокували громадянську війну і вели до роз'єднання. А. Шептицький 7 липня 1941 р. надіслав лист до А. Мельника, зазначаючи: «Вся українська громадськість вимагає як обов'язково необхідну передумову Вашу взаємну згоду з Бандерою і припинення цієї суперечки, такої страшної і шкідливої для української справи» [10].

Митрополит Й. Сліпий так пояснював політичний розкол в українському національному русі: «Міжособна боротьба між мельниківською і бандерівською течіями ОУН полягала в тому, що кожний з них прагнув зайняти пануюче положення над українським націоналістичним підпіллям» [11].

Прагнучи отримати керівне положення в ОУН, бандерівці та мельниківці не завжди дотримувалися тактовності та

розважливості. Хоча, як тепер відомо, чимало терактів були інспіровані радянськими і німецькими спецслужбами [11].

Акцентуючи на християнській позиції та миротворчій ролі ГКЦ, А. Шептицький і Й. Сліпий дійшли висновку, що міжусобиця не дасть позитивних результатів, а призведе до знищення українського населення, тому слід ліквідувати суперечки між мельниківцями і бандерівцями, примирити їх. У серпні 1941 р. у митрополичих палатах ГКЦ відбулося перше організаційне зібрання представників бандерівського і мельниківського проводів. На ньому були присутні: від ОУН(р) – М. Степаняк і Л. Ребет, від мельниківського проводу ОУН – В. Бойдуник та І. Мілянч. А. Шептицький і Й. Сліпий були присутні як посередники. Ініціатор примирення митрополит Андрей перший виступив з пропозицією почати переговори про ліквідацію міжусобної боротьби. Представники проводів ОУН також вважали за можливе домовитися про об'єднання, але послалися на певні причини, що гальмували прийняття рішення. Після тривалих переговорів перше засідання закінчилося безрезультатно. Проте А. Шептицький і Й. Сліпий не втрачали надії на успіх і займалися підготовкою нової зустрічі з представниками ОУН.

Весною 1942 р. А. Шептицький отримав повідомлення про смерть ректора Празького університету І. Горбачевського. Для участі в його похороні митрополит Андрей рекомендував виїхати Й. Сліпому, водночас доручивши йому відвідати Берлін, щоб зустрітися з папським нунцієм Орсеніго, єпископом католицької церкви Вінкеном і колишнім гетьманом України П. Скоропадським. Крім того, А. Шептицький просив налагодити контакт у Берліні з керівником ОУН А. Мельником і переконати останнього припинити боротьбу з бандерівською течією ОУН. Від імені А. Шептицького Й. Сліпий просив А. Мельника дати розпорядження своєму проводу ОУН не наголошувати на розбіжностях із бандерівцями. А. Мельник у свою чергу заявив, що не давав вказівок своєму проводу вести боротьбу з бандерівцями і пообіцяв вжити відповідних заходів. На цьому переговори Й. Сліпого з А. Мельником закінчилися [12].

Після візиту Й. Сліпого до А. Мельника останній вислав

лист А. Шептицькому, повідомляючи про намір працювати з бандерівцями в одному таборі за умови, що вони визнають його головою [12]. Проте, як зазначив Й. Сліпий, «наші спроби з А. Шептицьким припинити різниці між бандерівцями і мельниківцями не дали позитивних результатів» [11].

Організуючи ці переговори, митрополит Андрей і Й. Сліпий мали єдину мету – припинення міжусобної боротьби й об'єднання ОУН для спільного виступу на захист інтересів українського народу. «Ми хотіли припинення терористичних актів, які здійснювалися бандерівцями над мельниківцями і наоборот», – заявив Й. Сліпий [13]. Голова ГКЦ засуджував «фатальне ділення українців поміж собою, спори, сварні, партійність, які нищать національну справу» й обурювався діяльністю «гарячих патріотів, яких праця має визначальний руйнівний характер» [14, 519]. Вже сама ненависть до своїх, на думку А. Шептицького, була противною природі, засвідчуючи упадок національної совісті та патріотичного духу. «Не можна про такі випадки говорити без глибокого душевного болю, – наголошував митрополит Андрей. – Навіть тоді, коли та ненависть і ворожнеча не доведені ще до крайніх проявів душегубства, вони є всенародним нещастям та шкодять народові більше, ніж найзавзятіші вороги. Не треба Україні інших ворогів, коли самі українці українцям вороги, що себе взаємно ненавидять ... Як довго не буде між нами християнської єдності, так довго й найслабший ворог буде від нас сильніший» [15].

Найбільшою небезпекою митрополит назвав внутрішні чвари: «Мусимо від усіх домагатися залишення раз-на-все всяких партійних роздорів, внутрішньої боротьби. ... Всі, що пережили большевицьку навалу, свідомі того, що партійні роздори є національним злочином, якого не можемо терпіти» [16]. Звертаючись до українського народу, Голова ГКЦ відверто засудив тих, хто брав участь у вбивствах невинних людей: «З глибоким болем серця, зі страхом про будучину нашого народу, бачу, як в багатьох громадах, живуть люди, що їх душі і руки сплямнені неповинно пролитою кров'ю ближніх...» [17].

Така рішуча і категорична настанова митрополита Андрея зумовлена глибоким розумінням, що християнська

єдність і злагода – основні передумови побудови незалежної та міцної Української держави. У слові до духовенства і вірних архієпархії в липні 1941 р. він переконливо стверджував: на підвалинах солідарності й посильної праці всіх українців постане соборна Україна не тільки як велике слово та ідея, а як життєздатний могутній державний організм, побудований жертвою життя одних та творчими зусиллями і працею інших [18, 161].

Це особливо дратувало україноненависників усіх рівнів. Так, у донесеннях, що з різних джерел надходили до вищих партійних радянських чиновників, акцентувалося на вагомій ролі ГКЦ. У протоколі начальника відділу слідчої частини НКВД УРСР Н. Майорова міститься достатньо симптоматичне визначення: «Завжди у своїх виступах А. Шептицький закликав до об'єднання різних українських організацій і груп і до з'єднання їх навколо Греко-католицької церкви. Керівництво уніатської церкви Галичини вважало, що лише спільна боротьба націоналістичних організацій приведе до створення самостійної держави» [19, 57–58].

Документи спецслужб містять такі висновки: «А. Шептицький не був представником якоїсь певної української політичної партії, а цілком прагнув стояти над усіма партіями і об'єднати їх спільні зусилля. А. Шептицький переслідував мету, щоб його вважали батьком і поборником українського народу, його керманічем, другом і порадиником» [20]. Це було правдою, хоча подібні донесення і висновки мали на меті визначити основного «ворога» тоталітарного режиму.

Отже, ГКЦ виконала важливу роль в українському суспільстві, поборюючи всі негативні прояви. Член адміністрації УАПЦ Н. Кибалюк зазначав: «...релігія й церква, як би ми не хотіли думати інакше, все ж тісно зв'язані з життям політичним і для тих цілей використовуються, і якщо колись буде інакше, то в кожному разі ще не скоро ... Єдність релігійна дає єдність національну, а єдність національна є фактором політичного значення» [21, 439]. ГКЦ миттєво відреагувала на згубні впливи нацизму на українське суспільно-політичне життя. Митрополит Андрей наголошував, що попри всі внутрішні та зовнішні труднощі ідеалом національного життя має бути «наша рідна всенаціональна

Хата-Батьківщина», в якій необхідно створити суспільно-християнські обставини, що гарантували б громадянам достойне життя і мали достатньо внутрішньої сили для поборювання тенденції внутрішнього розпаду й успішного захисту від зовнішніх ворогів.

Український народ, вважав митрополит А. Шептицький, повинен сам вибрати форму управи «своєї Рідної Хати», де влада служила б «публічному добру», зберігала й захищала б «природні свободи громадян, родини і всіх стоваришень» [22, 519]. Проте така держава не вписувалась у тоталітарний німецький порядок.

У «цілком секретній» «Довідці на митрополита Греко-католицької церкви – графа А. Шептицького» від 30 серпня 1944 р. підполковник держбезпеки Карін об'єктивно визнав чітку державницьку позицію Галицького митрополита [23].

Жорсткі заходи окупаційної влади поширювались на територію Генеральної Губернії. В українців не було жодних перспектив для національного розвитку, отже, і для створення власної держави в майбутньому. Генерал губернатор Г. Франк заявив 16 грудня 1941 р., що українці не повинні уявляти собі, ніби німці визнають «всередині великого німецького райху» українську державу. Водночас Г. Франк наголосив на особливому місці Генеральної Губернії у німецькій політиці. Вона розглядалася не як окупована територія, а як складова частина великого німецького рейху, що згодом зазнає повного онімечення [8, 200]. Це стало одним із найважливіших факторів, які визначили своєрідний статус Генеральної Губернії серед окупованих земель.

Проте з такою ситуацією не погодились провідні українські мужі. Райхсканцелярія 29 січня 1942 р. отримала лист, підписаний М. Величківським, А. Лівичьким, М. Омеляновичем-Павленком, А. Мельником та митрополитом А. Шептицьким. Лист, датований 14 січня 1942 р., констатував, що приєднання Галичини до Генерал-Губернаторства не залишило «надії українському народові на пізніше об'єднання цієї території з українським материком». Окрім цього, поразка Росії у війні з Німеччиною дасть змогу Україні увійти в європейську політичну систему. Німецька влада припинила діяльність Української Національної Ради у Києві. Ті, хто поставили

підписи під листом, вимагали визнання і поваги права українського народу на життя і національний, культурний, економічний та політичний розвиток, права України «на незалежне існування» [24, 85–88].

Загалом українці відчували, що німці вважають їх нижчою расою. Утиски в політичному і культурному житті посилювали незадоволення. Велике розчарування населення призвело до того, що українці все більше переходили до пасивного опору. Про це йшлося в німецькому донесенні від 17 грудня 1941 р. [8, 195–196].

Поліцейські рейди у містах відбувалися щоденно. Вони вистежували людей, котрі не підпорядковувались системі. Про наростання руху опору і консолідуючу роль церкви в ньому засвідчив документ від 10 квітня 1942 р.: «... Серед етнічних груп найсильнішими слід вважати політичний рух українського націоналізму. Найактивніший і найвизначніший серед груп цього скерування – рух Бандери – перетворився у переважаючо ворожу до Німеччини нелегальну (підпілну) організацію. Поряд з цим, особливо на Волині, Поділлі, залишається важливим розвиток питання української церкви, яка з дочасних зусиль демонструє, можливість націоналістичного єднання на основі державної церкви» [25, 117]. Жертвами терору стали також душпастирі. І це виявилось майже у всіх єпархіях [26, 431].

З метою підірвати консолідований український національний рух і роль у ньому ГКЦ в інструкції військового командування від 10 травня 1942 р. було визначено завдання: «Підтримувати чвари між церквами, а й також заслати туди довірених людей, щоб знати, чи не проводиться у них антинімецька, сепаратистська чи націоналістична пропаганда» [8, 562].

Те, що церква активно підтримувала український національно-визвольний рух, засвідчують спогади о. С. Їжика [27, 50]. Його заарештувало гестапо, звинувативши в організації бандерівської партизанки в дистрикті Лютовиська–Дверник–Затварниця. В донесенні гестапо від 29 грудня 1942 р. зазначалось: 11 грудня 1942 р. у Львові заарештовано німецького священика Йозефа Петерса, який здійснював ворожу діяльність разом з українськими колами і не доносив,

згідно зі своїм обов'язком, про існування антинімецької організації [8, 599]. Священик Степан Дзюбина був заарештований гестапо 1943 р. за підозру в співпраці з бандерівцями [28, 70].

Восени 1943 р. заарештували священика Севастьяна Зубрицького, який зумів помирити й об'єднати на Болахівщині бандерівців і мельниківців. Він також увійшов у довір'я до німецької адміністрації, зокрема австрійських комерсантів, і завдяки цьому вчасно попереджував про облави. Сотні юнаків та дівчат уникли вивезення до Німеччини або врятувалися під час антипартизанських операцій. Дві ночі о. Севастьян перебував у стрийській тюрмі, в камері смертників для закладників [29].

За сприяння і підтримку національно-визвольного руху німецька влада заарештувала 25 священиків, з них двоє було розстріляно [30, 208]; 16 українських священиків ордену Василіян (прелат о. Павло Миськів), котрі поїхали на Захід, щоб забезпечити духовну опіку українським робітникам, також були заарештовані. Німецькі установи використовували їх на вугільному підприємстві «Кароліненшафт» як робітників [31, 996–997]. За даними Львівських Архиепархіальних відомостей 1944 р., четверо з цих священиків були вбиті, двоє пропали без вісті.

А. Шептицький прагнув припинити цей терор. Наприкінці 1942 р. він писав до кардинала Є. Тіссерана: «... терор зростає. Були проведені обшуки в соборі, моїх палатах, та частині монастиря... Це режим шаленіючих божевільних» [32, 203].

Цей режим викликав незадоволення в широких колах українського громадянства. Багато молоді не підкорялось наказові нацистів про депортацію і йшло у підпілля. Каральні акції проводилися на Західній Волині та Поліссі, а українська поліція не бажала брати участі у репресіях проти своїх співвітчизників. Єдиною альтернативою була втеча, і восени 1942 р. тисячі людей зі спалених сіл та з числа набраних на роботу до Німеччини знайшли притулок у лісі.

Спочатку провід ОУН(р) не бажав втрачати легальні сили й починати кампанію відкритої непокори німцям. Проте коли він переконався, що над поліційними формуваннями, в яких бандерівці домінували, нависла загроза

розгрому й переходу під контроль комуністичних партизанів, то вирішив розпочати широкомасштабний партизанський рух. Цей крок здійснено наприкінці листопада, і вже на початку 1943 р. бандерівські групи розвинули активну діяльність [33, 140]. Отже, якщо перші спроби опору нацистам були радше ідеологічні, то з продовженням німецької окупації опір вже ширше набував форми збройної боротьби, яку почало підтримувати й українське духовенство. Отже, українські греко-католицькі священики брали активну і безпосередню участь у національно-визвольній боротьбі за державність України.

Таким чином, суспільно-політичний ідеал А. Шептицького може послужити одним із орієнтирів у боротьбі на захист національної державності, а в майбутньому – у справі розбудови Української держави.

1. *Гентош Л.* Постать митрополита Шептицького в українських та польських наукових виданнях останнього десятиріччя / Л. Гентош // *Україна модерна* / За ред. В. Верстюка, Я. Грицака, Л. Зашкільняка, В. Кравченка, М. Крикуна. – К.: Критика; Львів: Інститут історичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. – Ч. 8. – С. 179–210.
2. ЦДІА України у Львові, ф. 358 (Митрополит Андрей Шептицький), оп. 1, од. зб., № 11.
3. *Шептицький А.* З волі всемогучого ... починається 5 липня 1941 р. / А. Шептицький // *Самостійна Україна*. – 1941. – 10 лип.
4. ЦДІА України у Львові, ф. 358, оп.1, спр.11, арк.12.
5. *Паньківський К.* Від держави до комітету. / К. Паньківський – Нью-Йорк: Ключі, 1957. – 160 с.
6. *Krawchuk A.* Christian Social Ethics in Ukraine: The Legacy of A.Sheptyckyj. / A. Krawchuk. – E., O., T.: Kiuc – Cius, 1997. – 404 p.
7. *Правда про Унію: У 3 т.: Документи і матеріали.* – 2 вид. доп. – Львів: Каменяр. – 1968. – 422 с.
8. *Косик В.* Україна і Німеччина в Другій світовій війні. / В. Косик. – Париж; Нью-Йорк; Львів: Атлас, 1993. – 530 с.
9. *Послання митрополита Кир Андрея* // *Львівські вісті*. – 1943. – Ч. 91. – С. 2.
10. ЦДІА України у Львові, ф.358, оп.1, спр.11, арк.2.
11. *Мишанич О.* Митрополит Й. Сліпий за матеріалами судових справ 1945–1946, 1958–1959 / О. Мишанич // *Пам'яті патріарха*. – Львів: Свічадо. – 1994. – С. 68–110.

12. Архів УСБУ у Львівській області (Кримінальні справи) П – 32693 Сліпий Йосиф Іванович.
13. Архів УСБУ у Львівській області (Кримінальні справи) П – 32693 Васильєв Степан Максимович.
14. Церква і суспільне питання. Пастирське вчення та діяльність. – Львів: Місіонер, 1998. – Т. 2. – Кн. 1. – 570 с.
15. *Шептицький А.* Не убий / А. Шептицький // Львівські Архієпархіальні відомості. – 1942. – Ч. 11. – С. 41–47.
16. *Шептицький А.* Послання / А. Шептицький // Краківські вісті. – 1941. – 7 серп.
17. *Шептицький А.* Про милосердя / А. Шептицький // Львівські Архієпархіальні відомості. – 1942. – Ч. 7-8. – С. 4–8.
18. *Антонюк Н.В.* Українське культурне життя в «Генеральній Губернії» (1939–1944): За матеріалами періодичної преси / Н.В. Антонюк – Львів : Місіонер, 1997. – 232 с.
19. Архів УСБУ у Львівській області (Кримінальні справи) П – 32693 звор. Васильєв Степан Максимович.
20. Державний архів Львівської області, ф. 3 (Львівський обком Компартії України), оп. 1, спр. 71, арк. 26.
21. Церква і церковна єдність: Документи і матеріали 1899 – 1944. – Львів: Свічадо, 1995. – Т. 1. – 524 с.
22. Церква і суспільне питання. Пастирське вчення та діяльність. – Львів: Місіонер, 1998. – Т. 2. – Кн. 1. – 570 с.
23. Державний архів Львівської області, ф. 3, оп. 1, спр. 717, арк. 25.
24. *Косик В.* Україна в Другій світовій війні: У документах / В. Косик – Львів: Місіонер, 1998. – Т. 2. – 383 с.
25. Літопис УПА / Відп. редактор Є. Штендер, співредактор П. Потічний. – Торонто: Вид-во Літопис УПА, 1991. – Т. 21: УПА в світлі німецьких документів. – Кн. 3: черв. 1941 – трав. 1943. – 271 с.
26. *Шептицький А.* Листи – Послання 1939–1944. / А. Шептицький. – Львів: Фонд духовного відродження ім. митрополита А. Шептицького, 1991. – 454 с.
27. *Їжик С.* Сміх крізь сльози: Спогади / С. Їжик – Канада: Укр. архів, 1990. – 130 с.
28. *Дзюбина С.* І тверди діло рук наших. Спогади / С. Дзюбина – Вінніпег : Укр. архів, 1995. – 532 с.
29. *Зубрицький–Вінява Л.–В.*, Подвиг галицького священника: До сторіччя з дня народження отця Северина Зубрицького / Л.–В. Зубрицький–Вінява // Поступ. – 1998. – 14 лют.
30. Мартирологія Українських Церков / Українське Видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка. – Т. 2: Українська Католицька Церква. – 889 с.

31. Церква і суспільне питання. Листування. – Львів: Місіонер, 1999. – Т. 2. – Кн. 2. – 1090 с.
32. *Krawchuk A.* Christian Social Ethics in Ukraine: The Legacy of A.Sheptyckyj. / A. Krawchuk – E., T.: Kіyc – Cіus, 1997. – 404 p.
33. *Потічний П.* УПА та німецька адміністрація / П. Потічний // Зустрічі. – 1991. – № 2. – С. 137–143.

Надійшла до редакції 10.03.2015 р.

Рецензент: *Л.Ю. Питльована*, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри світової історії нового і новітнього часу, Український католицький університет, м. Львів.

Сурмач О.И.

МИТРОПОЛИТ А. ШЕПТИЦКИЙ И УКРАИНСКОЕ НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ В ПЕРИОД НЕМЕЦКОЙ ОККУПАЦИИ (1941–1944 гг.)

В статье проанализировано влияние Главы УГКЦ на ход национально-освободительной борьбы украинского народа. Раскрыта роль митрополита А. Шептицкого в восстановлении украинской государственности и заложении основ национальной христианской политической культуры, указывая на их соответствие христианской этической традиции. Показана позиция митрополита Андрея в отношениях с немецкими оккупационными властями.

Ключевые слова: А. Шептицкий, греко-католическая церковь, национально-освободительное движение, христианский патриотизм, национальное сознание, политико-религиозная идеология, немецкий оккупационный режим.

Surmach O.

METROPOLITAN A. SHEPTYTS'KYJ AND UKRAINIAN NATIONAL LIBERATION MOVEMENT DURING THE GERMAN OCCUPATION (1941–1944 gg.)

The paper analyzes the influence of Chief of UGCC on the national liberation struggle of the Ukrainian people. The role of metropolitan A. Sheptytsky in the restoration of Ukrainian statehood and laying the foundations of national Christian political culture, indicating their conformity with Christian ethical tradition. Metropolitan Andrey position shown in relations with the German occupation authorities.

Key words: A. Sheptytskyi, Greek Catholic Church, the national liberation movement, Christian patriotism, national consciousness, political and religious ideology, the German occupation regime.